

УДК 378.147:811.111(07)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/55-3-23>**Ольга ТАМАРКІНА,***orcid.org/0000-0002-8508-1449*

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов

Сумського національного аграрного університету

(Суми, Україна) *olgatam74@gmail.com*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ ЕКОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ СТУДЕНТАМИ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Сучасна доба розвитку мови характеризується значним кількісним зростанням термінів у різних сферах науки та техніки, їх активним проникненням у загальну розмовну мову, процесом її інтелектуалізації, поповненням словникового складу новими одиницями. У зв'язку із швидким розвитком науково-технічної інформації все актуальнішими стають проблеми вивчення особливостей функціонування термінів у процесі фахового перекладу. Тому не можна не погодитися з думкою про те, що головною умовою правильного перекладу фахових термінів, тобто вибору потрібного слова з числа тих, що служать для передавання терміном змісту поняття в різних його значеннях, є розуміння того, про що в тексті йде мова, знання явищ дійсності та їх назв. Таким чином, перекладач, сам в першу чергу, повинен бути ознайомленим з відповідною сферою науки чи техніки та володіти спеціальною термінологією.

У текстах публіцистичного стилю екологічні терміни перекладаються переважно за допомогою кальок, більшість яких уже стали стійкими відповідниками, прямими чи варіантними (повними й частковими), а також за допомогою описового методу. При перекладі текстів екологічної тематики релевантним для перекладача вбачається розмежування завдань спеціальних (розрахованих головним чином на фахівців) та неспеціальних текстів.

Через складний й різносторонній характер утворення екологічних термінів іноді виникають труднощі при їх перекладі. За допомогою багатокомпонентних термінів-словосполучень (по необхідності додаючи компоненти) можна усунути багатозначність терміна: багатокомпонентний термін не входить одночасно в різні термінологічні системи, а буде позначати тільки одне поняття зі своєї області. Водночас екологічні терміни досить швидко набувають статусу інтернаціональних або проходять процес кодифікації, і відповідно, одержують прямі відповідники в словниках. Таким чином, екотерміни є предметом дослідження не тільки лінгвістичної типології та лінгвістики перекладу, але й багатьох природничих галузей знань. Отже, основною особливістю перекладу екотермінів з англійської мови на українську є необхідність застосування перекладацьких трансформацій.

Ключові слова: екологічний дискурс; екотермін, екологія; способи перекладу; самостійна робота, домашня робота.

Olha TAMARKINA,*orcid.org/0000-0002-8508-1449*

Candidate of Pedagogical Science, Assistant Professor;

Assistant Professor at the Foreign Languages Department

Sumy National Agrarian University

(Sumy, Ukraine) *olgatam74@gmail.com*

PECULIARITIES OF TRANSLATION OF ENVIRONMENTAL DISCOURSE TERMS BY STUDENTS OF NON-LINGUISTIC SPECIALTIES

The modern era of language development is characterized by a significant quantitative growth of terms in various fields of science and technology, their active penetration into the common spoken language, the process of its intellectualization, and the replenishment of the vocabulary with new units. In connection with the rapid development of scientific and technical information, the problems of studying the peculiarities of the functioning of terms in the process of professional translation are becoming more and more urgent. Therefore, one cannot but agree with the opinion that the main condition for the correct translation of technical terms, that is, choosing the right word from among those that serve to convey the meaning of the concept in its various meanings by the term, is an understanding of what the text is about, knowledge phenomena of reality and their names. Thus, the translator himself, first of all, must be familiar with the relevant field of science or technology and possess special terminology.

In journalistic style texts, environmental terms are translated mainly with the help of calicoes, most of which have already become stable counterparts, direct or variant (full and partial), as well as with the help of a descriptive method. When translating texts on environmental topics, the distinction between special tasks (intended mainly for specialists)

and non-specialized texts is considered relevant for the translation. Due to the complex and multifaceted nature of the formation of ecological terms, difficulties sometimes arise in their translation. With the help of multi-component terms-phrases (adding components if necessary), it is possible to eliminate the ambiguity of the term: a multi-component term will not be included in different terminological systems at the same time, but will denote only one concept from its field. At the same time, environmental terms quickly acquire the status of international or go through the process of codification, and accordingly, receive direct counterparts in dictionaries. Thus, ecoterms are the subject of research not only in linguistic typology and linguistics of translation, but also in many natural fields of knowledge. So, the main feature of the translation of ecoterms from English to Ukrainian is the need to use translation transformations.

Key words: ecological discourse; ecoterm; ecology; means of translation; self-educational activity; homework.

Постановка проблеми. Переклад термінології входить до кола найскладніших проблем у галузі лінгвістики, тому що терміни відносяться до лексики, яка розвивається швидкими темпами, користується попитом у фахівців різних сфер та потребує особливої уваги. Для точного відтворення англійських термінів екологічного дискурсу українською мовою, потрібно звертати увагу на контекст, з якого стає зрозумілим про що йде мова в тексті оригіналу.

Аналіз досліджень. До питання перекладу фахової лексики звертались Алесенко Т., Балюта Е., Білодід І., Гусева І., Зацний М., Іващишин О., Кантишева Н., Кияка Т., Ковязіна А., Мусієнко А., Овсейчик С., Серебряков В., та ін.

Мета статті полягає у дослідженні способів відтворення англійських термінів екологічного дискурсу українською мовою.

Виклад основного матеріалу. Поняття *дискурсу* на початку ХХІ століття не лише сформувало окрему парадигму комунікативного аналізу, а й несподівано здобуло популярність як інноваційний концепт. Дискурс трактують як складник індивідуальної екзистенції, форму концептуально-тематичної спеціалізації у світі соціального знання. З латинської мови слово «дискурс» перекладають як «мовлення», «міркування», у французькій воно означає «промова», «виступ» із додатковими семантичними відтінками «розгалужування», «розбігання».

У сучасному світі терміни екологічної тематики, як і об'єкти, які вони позначають, перебувають у стані динамічного розвитку в умовах безперервного науково-технічного прогресу.

Одним із найпоширеніших джерел поповнення термінологічної лексики є переклад. Наразі сучасне перекладознавство, пройшовши емпіричну, проміжну та теоретичну стадії формування, перетворилося на комплексну галузь філології, яка має свій науковий апарат та комплекс методів та прийомів аналізу фактичного матеріалу. Тому кожне дослідження перекладу передбачає обов'язкове використання комунікативного, семантичного методу, методів перекладознавчого аналізу, і навіть методу трансформацій.

Комунікація завжди була важливою потребою суспільства та важливим чинником існування самого суспільства. Упродовж всієї історії людство знаходило різні форми спілкування для обміну інформацією, знаннями, ідеями, новинами тощо. Комунікація відбувається в різних сферах (Ущиповська І., 2016).

На нашу думку, сфера вживання екотермінів не обмежується науковою бібліотекою чи змістом лекцій з екологічних дисциплін – сьогодні на сторінках газет і журналів, у телевізійних передачах висвітлюються події, ситуації на в країнах, конфлікти під час порушень прав та норм екологічного стану, тому, зараз, все складніше стає обходитись без спеціальної лексики.

Як і будь-які терміни у мові, екотерміни є часто викликом для перекладача оскільки далеко не завжди буквальний переклад може бути прийнятним для їх передачі з мови оригіналу (МО) мовою перекладу (МП). Багато в чому вибір оптимального способу перекладу для екотермінів детермінований, по-перше, структурно-типологічними особливостями МО та МП, приналежністю чи не приналежністю екотерміну до лексико-семантичного розряду міжнародної лексики і, як наслідок, можливістю чи неможливістю їхнього буквального перекладу, а також особливостями менталітету носіїв МО та МП, їх мовними та ширшими – культурними традиціями. Нерідко одним із домінуючих факторів впливу на вибір способу перекладу екотерміну надається перевага тих, хто говорить на МП і, як наслідок, висока частотність вживання в МП певним чином переведеного екотерміну (Абабілова Н., Білокамінська В., 2015).

Хоча у сучасній лінгвістиці перекладу дослідники неоднозначно трактують і класифікують способи та прийоми перекладу, аналізуючи переклад екотермінів українською та англійською, ми визначили наступні способи перекладу: 1) *дослівний переклад* – переважно використовується при перекладі міжнародних екотермінів різною семантичною структурою, дозволяючи повноцінно та адекватно передати форму, семантику та стилістичні особливості екотерміну. Наприклад, англ. *stabilization* – укр. *стабілізація* «спосіб переробки

відходів»; англ. *ecotoxicology* – укр. екотоксикологія «розділ токсикології, який вивчає ефекти впливу токсичних речовин на екосистеми та їх колообіг в біосфері»; англ. *ecotechnology* – укр. екологія «набір заходів щодо випуску товарів та надання послуг, які дозволяють запобігати чи знижувати негативний вплив на довкілля на кожній стадії життєвого циклу»; англ. *ecoindustry* – укр. екоіндустрія «галузь, яка пропонує товари чи послуги з метою покращення або захисту навколишнього середовища»; 2) калькування – за допомогою такого виду перекладу в МП передається структура слова та його семантика. Такі екотерміни, як правило, моносемантичні в обох мовах. Наприклад, англ. *eco-tax*, – укр. екоподаток «податок, пов'язаний з охороною навколишнього середовища»; англ. *environmentalist* – укр. еколог «спеціаліст, який займається вивченням екології»; англ. *ecologinomics* – укр. екоеконіміка «галузь науки, яка займається вивченням екології та економіки»; 3) транскрипція і транслітерація – Найчастіше вони, як і в інших мовах, використовуються для відтворення власних імен, що належать до екології або до конкретних проблем екології (місця проведення екологічних форумів та конференцій, вибухів, екологічних лих, катастроф тощо), які дали назву відповідним екологічним проблемам. Наприклад, укр. *Чернобиль* – англ. *Chernobyl*; англ. *Catherine hurrican (the USA)* – укр. ураган Катрін (США); англ. *the Indian Ocean Tsunami* – укр. Цунамі в Індійському океані (Science Highlights: Ecological Effects of Climate Change URL: <https://www.nceas.ucsb.edu/science/climate>).

Найбільше труднощів при перекладі викликають саме терміни-словосполучення, або багатокомпонентні терміни.

Одним із найпоширеніших джерел поповнення термінологічної лексики є переклад. Саме переклад сприяє виникненню та розповсюдженню еквівалентів лексичних одиниць, які, або одночасно запозичуються кількома мовами з єдиного джерела, або проходять кілька проміжних етапів послідовного запозичення в межах того чи іншого ланцюга мов. Отже, переклад відіграє далеко не останню роль у розвитку мов. Бо це не лише намагання передати певну інформацію засобами іншої мови, але й випробування можливостей мови перекладу, її здатності передавати думку, висловлену іншою мовою. І якщо в мові перекладу бракує необхідних лексичних одиниць, саме перекладачі першими намагаються створити в ній відповідні лексичні еквіваленти. Наприклад, англ. *disaster preparedness* – укр. готовність до стихій-

них лих; англ. *commit no nuisance!* – укр. не смітити!; англ. *conserved corridor* – укр. екологічний коридор, тощо (Білозерська Л., 2010).

На початковому етапі студенти знайомляться з поняттям «термін», «екотермін» його основними ознаками та характеристиками, що відрізняють його від звичайних слів, а саме: однозначність, точність, системність, простота вживання.

Головне завдання викладача – сформувати у студентів професійно-орієнтовані вміння та навички роботи з науковими текстами, вмінням правильно орієнтуватися та перекладати екотерміни, вміти правильно їх вживати в мові.

Не менш поширеною проблемою, з якою стикаються студенти у процесі опанування англійської мови професійного спрямування, є переклад псевдоінтернаціональних термінів, які частіше асоційовані та ототожнювані у двох мовах за змістом або вживанням, але не повністю відповідають або навіть повністю не відповідають один одному (Кікец І., 2000).

На кожному етапі вивчення англійської мови професійного спрямування екотермін залишається в центрі уваги, починаючи з поступового засвоєння загальних лексичних одиниць, що крок за кроком перетворюється на опанування фахової екотермінології. При перекладі наукових та професійних текстів з англійської мови дуже важливо не втратити сенс повідомлення, оскільки для кожної мови притаманні свої норми і канони. Часто трапляється так, що один і той же термін може мати декілька значень і перекладається по різному залежно від ситуації, про яку йдеться у тексті.

Вивчення професійно-орієнтованої термінології студентами екологічних спеціальностей має носити послідовний та системний характер. Як правило, хід занять з іноземної мови зорганізується таким чином, що засвоєння термінів відбувається у процесі роботи з текстами, відео- чи аудіо- носіями. Регулярність такого виду роботи забезпечує поступове оволодіння певною фаховою терміносистемою. Під час роботи над професійно-орієнтованим текстом слухним стає ведення словників, що містять терміни з фаху, що вивчається, з можливими варіантами перекладу, з зазначенням «правильного» в даному випадку, перекладом. Це надає можливість не лише систематизувати знання, але й полегшує їх засвоєння (Герасимова О., 2016).

Однак сучасний студент часто сприймає процес навчання через тісний зв'язок з новітніми технологіями. Що стосується вивчення термінології, то словникову роботу викладачу допомагають організувати дистанційні засоби навчання. Через

обмежену кількість практичних занять англійської мови на немовних факультетах процес навчання часто переміщується в площину самостійної роботи (Рибачук К., 2013).

Одним з видів самостійної роботи студента є *домашня робота*. Враховуючи обмежений обсяг годин, студентам доцільно давати набагато більшу кількість домашніх завдань.

Домашня робота може бути ланцюжком між аудиторними й позааудиторними заняттями: вона закріплює вивчене і може використовуватися перспективно, тобто для знайомства з матеріалом, який буде вивчатися в аудиторії. Це – вправи з пошуку й засвоєння нових термінів та лексики, необхідних для подальшої роботи, повторення та систематизація граматичного матеріалу. Студенти можуть отримати творче завдання, яке готує їх до роботи в аудиторії: знайти матеріал, який стосується теми наступного заняття. Наприклад, якщо наступна тема з студентами немовного факультету, наприклад з екологами, їм можна запропонувати підготувати матеріали про новітні тренди про захист екосистеми країни, чи їх рідного міста, про новітні бренди сучасної техніки, яка необхідна для роботи екологів, тощо. Це буде цікавим для студентів, і в той же час корисним, так як вони зможуть засвоїти багато нових слів і термінів, й таким чином покращити свій словниковий запас (Ярославцева К., 2014).

Важливою формою домашнього завдання з іноземної мови для студентів немовних спеціальностей, особливо, є екстенсивне читання, прослуховування радіопрограм чи перегляд телепрограм. Програма має зацікавити студентів, лише в такому випадку такий вид самостійної роботи буде ефективним, так як це буде стимулювати студентів поділитися своїми враженнями від побаченого чи почутого, провести дискусію в аудиторії. Така робота поєднується із засвоєнням лексики, консультаціями зі словником. Незалежно від форми й мети домашньої роботи, завдання мають бути різноманітними, цікавими, відповідати поставленій меті, відповідати рівню студентів. Індивідуальний підхід при вивченні іноземної мови має

бути реалізований як в аудиторії, так і у домашніх завданнях, які плануються як частина програми з дисципліни водночас з розробкою курсу в цілому.

Велике значення при проведенні домашньої роботи має питання її ефективності, яка залежить від низки чинників. Домашня робота не повинна викликати негативного відношення студентів, які мають розуміти її користь, оскільки мотивація навчальної діяльності є запорукою успіху у процесі вивчення іноземної мови. На нашу думку, студенти мають бути вмотивованими щодо виконання домашньої роботи, крім того викладач має демонструвати свій інтерес до результатів домашньої роботи студентів.

Висновки. Отже, по-перше, екотерміни порівняно широко застосовуються в усному і писемному мовленні під час робочих зустрічей, на міжнародних семінарах, наукових конференціях із представниками екоустанов, різних фондів зарубіжних країн.

По-друге, говорячи про переклади термінів, не слід забувати, що різні види перекладу потребують неоднакового підходу до передачі семантики термінологічної одиниці. Будь-який вид науково-технічного перекладу потребує правильної передачі термінів, пов'язаних з основним предметом викладання. Варто пам'ятати, що переклад англійської мови має низку рис, які є притаманними лише цьому прошарку лексики.

По-третє, самостійна робота студента є дуже важливою на сьогоднішній день, так як вона є складовою частиною системи навчання у вищих навчальних закладах. Треба зауважити, що самостійна робота є організованою викладачем активною діяльністю студента, направленою на виконання поставленої дидактичної мети, але здійснюється без посередньої його участі; вона вимагає від викладача ретельного її планування; вимагає створення умов ефективної організації навчальної роботи та науково-методичного забезпечення. Від організації самостійної роботи багато в чому залежать результати навчання студентів та їх майбутня практична діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абабілова Н., Білокамінська В. Особливості перекладу термінів українською мовою. Молодий вчений. 2015 р. № 2 (17). С.126-128.
2. Білозерська Л. Термінологія та переклад: навч. посібник для студ. філол. напряму підготовки /Л. Білозерська, Н. Возненко, С. Радецька. Вінниця: Нова книга. 2010. – 232 с.
3. Герасімова О. Особливості перекладу термінів (на прикладі прикордонного дискурсу) Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2016. № 22. С. 180-182.
4. Кікец І. До питання про деякі труднощі при перекладі термінів і шляхи їх подолання. Вісник державного університету «Львівська політехніка». – Львів : Львівська політехніка. 2000. № 402. 420 с.
5. Рибачук К. Роль самостійної роботи студентів при вивченні іноземної мови у немовних ВНЗ. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua>

6. Ущачовська І. Етнокультурне маркування невербальних кодів простору та часу. Науковий журнал Сумського державного університету. Філологічні трактати. 2016. - Т. 8. № 2. - С. 160-165.
7. Ярославцева К., Смужаниця Д. Самостійна робота студента в процесі вивчення іноземної мови. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. - 2014. - Вип. 30. - С. 196-198.
8. Science Highlights: Ecological Effects of Climate Change URL: <https://www.nceas.ucsb.edu/science/climate>

REFERENCES

1. Ababilova N., Bilokaminska V. Osoblyvosti perekladu terminiv ukrainskoiu movoiu [Peculiarities of translation terms into Ukrainian], *Molodyi vchenyi*. 2015. -№ 2 (17). P.126-128. [in Ukrainian].
2. Bilozerska L. Terminolohia ta pereklad [Terminology and translation]. *Navchalnyi posibnyk dlia studentiv filol. napriamu pidhotovky*. Vinnytsia: Nova knyha. 2010. 232 p. [in Ukrainian].
3. Herasimova O. Osoblyvosti perekaldu terminiv (na prykladi prykordonnoho dyskursu) [Peculiarities of terms translation (on the example of border discourse)], *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu: seria Filolohia*. 2016. № 22. P. 180-182. [in Ukrainian].
4. Kikets I. Do pytannia pro deiaki trudnoshchi pry perekladi terminiv ta shliakhy ikh podolannia [To the question of some difficulties by translating terms and the ways of their overcoming], *Visnyk derzhavnoho universytetu "Lvivska politechnika"*. –Lviv. – Lvivska politechnika. 2000. № 402. 420 c. [in Ukrainian].
5. Rybachuk K. Rol samostiinoi roboty studentiv pry vyvchenni inozemnoi movy u nemovnykh zakladakh [The role of self-education activity by the learning foreign language in non-language institution] URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua> [in Ukrainian].
6. Ushchapovska I. Etnokulturne markuvannia neverbalnykh kodiv prostoru ta chasu [Ethnocultural marking of non-verbal codes of space and time], *Naukovyi zhurnal Sumskoho derzhavnoho universytetu. Filolohichni traktaty*. 2016. - Issue. 8. № 2. - P. 160-165. [in Ukrainian].
7. Yaroslavtseva K., Smuzhanytsia D. Samostina robota studenta v procesi vyvchennia inozemnoi movy [Self-educational student's activity during the learning foreign language], *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho nationalnoho universytetu. Seria; Pedagogika. Sotsialna robota*. 2014. - Issue. 30. - P. 196-198. [in Ukrainian].
8. Science Highlights: Ecological Effects of Climate Change URL: <https://www.nceas.ucsb.edu/science/climate>